

פרשת עריות

כַּמְעֵשָׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יִשְׁבְּתֶם בָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ וְכַמְעֵשָׂה אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי מְבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה לֹא תַעֲשׂוּ
וּבְחַקְתֶּיהֶם לֹא תִלְכּוּ: (ויקרא יח ג.)¹

חגיגה דף יא עמוד ב – יצר לעריות

אמר רב אשי: מאי אין דורשין בעריות בשלושה - אין דורשין בסתרי עריות בשלושה. מאי טעמא? סברא הוא:
...² אי הכי כל התורה נמי!³ - עריות שאני, דאמר מר: גזל ועריות נפשו מחמדתן, ומתאוה להם. - אי הכי גזל
נמי! - עריות, בין בפניו בין שלא בפניו נפיש יצריה. גזל, בפניו נפיש יצריה, שלא בפניו - לא נפיש יצריה.⁴

ספרא אחרי מות פרשה ט פרק יג – הקשר לקבלת עול מלכות שמים

"וידבר ה' אל משה לאמור, דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אני ה' אלהיכם". רשב"י אומר: הוא שנאמר
להלן אנכי ה' אלהיך וגו' - אני ה' שקבלתם מלכותי עליכם במצרים. אמרו לו: הין והין. - קבלתם מלכותי, קבלו
גזירותי: "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני". הוא שנאמר כאן אני ה' אלהיכם - אני הוא שקבלתם מלכותי
בסיני. אמרו לו: הין והין. - קבלתם מלכותי, קבלו גזירותי "כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו".⁵

ספרא אחרי מות פרשה ט פרק יג – מצוות שכליות ומצוות שמעיות

"את משפטי תעשו" - אלה הדברים הכתובים בתורה שאילו לא נכתבו בדין היה לכותבן, כגון: הגזלות והעריות
וע"א⁶ וקללת השם ושפיכת דמים - שאילו לא נכתבו בדין היה לכותבן. ואלו שיצר הרע משיב עליהם ואומות

¹ פרק יח בספר ויקרא הוא "פרשת עריות" שמלבד קריאתה על סדר פרשיות השנה, אנו קוראים בה גם במנחה ליום הכיפורים
(בשחרית אנו קוראים את תחילת הפרשה, סדר עבודת יום הכיפורים ובמנחה את סופה, האם יש כאן כוונת מכוון? בתנ"ך קאסוטו
מובא מנהג בני רומי שמשלימים וקוראים ביום כיפור את הפרשה כולה. ולעצם טעמה של קריאת פרשת עריות ביום הכיפורים
כבר נאמרו טעמים רבים ואכמ"ל). המשכה של פרשת עריות הוא שני פרקים מאוחר יותר, בפרק כ בפרשת קדושים בה מפורטים
גם העונשים. האיסורים והאזהרות שבפרשה זו מלווים בפסוקים רבים המדגישים את חשיבות העניין. מלבד הפסוק שציטטנו, ראו
גם הפסוק: "את משפטי תעשו ... ושמרתם את חוקותי ... אשר יעשה אותם האדם וחי בהם" בהקדמה לפרשה; ובסופה: "אל תטמאו
בכל אלה ... ולא תקיא הארץ אתכם ... ושמרתם את משמרת". וכמוכן הביטוי "אני ה' אלהיכם" אשר מופיע מיד בפתיח (פסוק ב)
ובחתימה (פסוק ל). וגם הפטרת הפרשה ביחזקאל פרק כב משלימה ומחזקת הנושא, הגם שברוב שנים בהן קוראים את פרשות
אחרי מות וקדושים ברצף, היא נדחית מפני הפטרת פרשת קדושים.

² כאן מסבירה הגמרא שהחשש הוא שאם יש שלושה תלמידים ויותר, אחד מהם ישא ויתן עם הרב, בעוד שהאחרים ישאו ויתנו עם
עצמם ויבואו להורות שלא כהלכה. שימו לב שרב אשי מדבר על "סתרי עריות". וכבר רבו הפירושים במונח זה, ראו עיונים בגמרא
שטיינזלץ שם. ואולי יש גם קשר לגמרא במסכת שבת יג ע"א ולשיטת רבי פדת ועולא שם שנהגו להקל בקרבה של עריות בתוך
המשפחה ואולי אלה הם הסתרים. ראו שם שיש סתירה מעולא על עולא.

³ גם בשאר דיני התורה יש חשש של ריבוי תלמידים שיגרם להם לדון בינם לבין עצמם. להלכה, נדחה רעיון זה כפי שנראה להלן,
אבל בדרך ארץ, באמת מנהג מגונה הוא שתלמיד מסוים (או מישהו בקהל בדרשה או בשיעור) לא מסתפק בקריאת ביניים קצרה
ומתחיל לנהל דיאלוג עם הרב. נראה אגב, שזו חובת הרב או מגיד השיעור למנוע מצבים כאלה.

⁴ לאחר שפרק ראשון במסכת חגיגה מסתיים בקביעה ש"עריות יש להן על מה שיסמוכו והן הן גופי תורה" (לעומת הלכות ודינים
אחרים שהם "פורחים באוויר" או "הררים התלויים בשערה", ראו שם), מתחיל פרק שני בהסתייגות והגבלה על אופן לימוד דיני
עריות ודרישתם, בדומה למעשה בראשית ומרכבה. וכל כך למה? שמה יפרשו אותם התלמידים שלא כהוגן ויבואו להתיר סתרי
עריות (כפי שכבר הערנו לעיל). וכל כך למה? בגלל שנפשו של אדם מחמדתן בפניו ושלא בפניו. ממדרש זה נראה שחטא עריות
(וזנות, פריצות ומין בכלל) הוא בראש הרשימה ועכ"פ חמור מגזל. ראו גם ויקרא רבה כג ט בפרשתנו: "דור המבול לא נמחו מן
העולם, אלא ע"י שכתבו גמסיות (שטרי נישואין) לזכר ולבהמה ... מצינו שעל הכל הקב"ה מאריך רוחו, חוץ מן הזנות בלבד ויש לו
מקראות הרבה". אך לא כולם מסכימים, ולגבי דור המבול נאמר גם ההפך: "לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל" (סנהדרין קח ע"א,
רש"י בראשית ו ג). ואם נשווה עם עבירות אחרות נעשית התמונה מורכבת יותר. ראו למשל בבא בתרא קסה ע"א: "אמר רב יהודה
אמר רב: רוב בגזל ומיעוט בעריות והכל בלשון הרע". מדרשים אחרים פשוט נוקטים את שלוש העבירות החמורות, גילוי עריות,
שפיכות דמים ועבודה זרה כאחד (כפי שנראה בהמשך). בקיצור, יש הרבה "טוענים לכתר" העבירה החמורה ביותר. בלי להיכנס
להשוואות, מה שחשוב לנו הוא להצביע על משקלה המרכזי של "פרשת עריות" בעולם ההלכה, האגדה והמוסר היהודי, כפי שהיא
משתקפת במקרא עצמו ובמדרשים הרבים המפליגים בחטא החמור של עריות (וזנות ופריצות בכלל).

⁵ וכן הוא במכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מס' דבחדש יתרו פרשה ו, בעשרת הדברות שבפרשת יתרו: "משל למלך בשר ודם שנכנס
למדינה, אמרו לו עבדיו, גזור עליהם גזרות. אמר להם לאו, כשיקבלו את מלכותי, אגזור עליהם גזרות. שאם מלכותי לא יקבלו,
גזרותי לא יקבלו". הדיבר השני - עבודה זרה ("לא יהיה לך אלהים אחרים על פני") - מותנה בקבלת אלהותו של הקב"ה - "אנכי ה'
אלהיך". כך מיד במעמד עשרת הדברות. וכך גם כאן בפרשת עריות. הדרשן שם כמוכן לב לפתיח "אני ה' אלהיכם", שמקביל לדיבר
הראשון, שמופיע, כאמור בפתיחה ובסיום פרשת עריות. וכפי שהוא מסיים שם בספרא ואומר: "רבי ישמעאל אומר: חמורות
העריות שהוא פותח בהם ב"ד ה"א וחותר בהם ב"ד ה"א. שבתחילת הענין הוא אומר איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו
לגלות ערוה אני ה'. ובסוף הענין הוא אומר ושמרתם את משמרתי לבלתי עשות מחקות וגו' אני ה' אלהיכם. הא חמורות העריות
שהוא פותח בהן ב"ד ה"א וחותר בהם ב"ד ה"א".

⁶ עבודה אחרת, עבודה זרה.

העולם עו"ג (עובדי גילולים) משיבין עליהם, כגון: אכילת חזיר ולבישת כלאים וחליצה יבמה וטהרת המצורה שער המשתלח, שיצר הרע משיב עליהן ואומות העולם עו"ג משיבין עליהן. תלמוד לומר: אני ה' חקקתי, אין את רשאי להשיב עליהם.⁷

ספרא אחרי מות פרשה ט פרשת ח – מצרים מכאן, ארץ כנען מכאן, והישיבה בארץ

מנין שלא היתה אומה באומות שהתעיבו מעשיהם יותר מן המצריים? תלמוד לומר: "כמעשה ארץ מצרים לא תעשו".⁸ מנין לדור אחרון שהתעיבו מעשיהם יותר מכולם? תלמוד לומר: "כמעשה ארץ מצרים לא תעשו".⁹ מנין למקום שישבו בו ישראל שהתעיבו מעשיהם יותר מכולם? תלמוד לומר: אשר ישבתם בה ולא תעשו.¹⁰ ומנין שישבתם של ישראל גרמה להם לכל המעשים הללו? תלמוד לומר: אשר ישבתם בה לא תעשו.¹¹ ומנין שלא היתה אומה באומות שהתעיבו מעשיהם יותר מן הכנענים? תלמוד לומר: וכמעשה ארץ כנען לא תעשו.¹² ומנין לדור אחרון שהתעיבו מעשיהם יותר מכולם? תלמוד לומר: וכמעשה ארץ כנען לא תעשו.¹³ ומנין למקום שבאו בו ישראל וכבשו שהתעיבו מעשיהם יותר מכולם? תלמוד לומר: אשר אני מביא אתכם שמה. ומנין שביאתם של ישראל גרמה להם לכל המעשים הללו? תלמוד לומר: אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו.¹⁴

ויקרא רבה כג ז – כשושנה בין החוחים

אמר ר' ברכיה: אמר הקב"ה למשה: לך אמור להם לישראל: בני, כשהייתם במצרים הייתם דומים כשושנה בין החוחים. עכשיו אתם באים לארץ כנען היו דומים לשושנה בין החוחים. היזהרו שלא תעשו לא כמעשי אלו ולא כמעשי אלו. לפיכך משה מזהיר לישראל ואומר להם: "כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו ובחוקותיהם לא תלכו".¹⁵

⁷ מדרש זה (וכן המקבילה בגמרא יומא סז ע"ב) משמש מקור חשוב להבחנה בין מצוות שכליות (שאינו לא נכתבו בדין היה לכותבם) ומצוות שמעיות שאנו עושים כיון שכך נצטוונו. הבחנה שפרשני המקרא ומחשבת ישראל הרבו להזכיר, ראו למשל שמונה פרקים לרמב"ם פרק ו. בכך, הושוו גזל, עבודה זרה ועריות, יחד עם מצוות נוספות, והושומו בקבוצה השכלית. "סברא הוא" כפי שנזכר בגמרא חגיגה וכפי שלמדנו גם בשפיעות דמים (פסחים כה ע"ב), בדיני ברכות (ברכות לה ע"א) ועוד. אבל המדרש הקודם שמסמין את עבודה זרה ועריות לתנאי של קבלת מלכותו של הקב"ה, בא להדגיש שלמרות הבנתנו השכלית, התוקף הוא בסופו של דבר אלוהי שמקורו במעמד הר סיני ואין לסמוך (רק) על הצו המוסריאנושי. (ראו דברינו [מצוות טרום סיני](#) בתוקף של המצוות שקיימו האבות מול עמדם הר סיני). אולי משום שלצד השכל יש גם את היצר שמושך את האדם לעבור דווקא על מצוות שכליות אלה. אגב, שימו לב לביטוי במדרש "שאומוות העולם עו"ג (עובדי גילולים) משיבין עליהם". הדרשן מבחין בין אומות העולם סתם ובין אומות עולם (שעדיין) עובדות עבודה זרה. אלה האחרונים הם הטוענים נגד המצוות השמעיות. אומות העולם הנאורות, שכבר זנחו את עבודת האלילים (בתקופתו של הדרשן) יכולות להבין שיש דת או ספר חוקים שמצווים על האדם לעשות דברים שלא תמיד יש להם הסבר לוגי. חלק מהפלורליזם?

⁸ הדגש כאן הוא על המילים "ארץ מצרים" שבפסוק. לביאור מדרש קשה זה להלן, נעזרנו בפירוש חפץ חיים עליו. ראו הפסוק במלואו בראש הדף.

⁹ שוב אותו פסוק, אבל הדגש הפעם הוא מהמילים "אשר ישבתם", למרות שאינן מצוטטות במדרש לעיל (השמטת המעתיקים?), היינו הדור המצרי שבתקופתו ירד עם ישראל והתיישב במצרים. נראה שלהבנת מדרש זה צריך לדמיין את הדרשן עומד לפני הקהל וחוזר כל פעם על אותו פסוק אבל בטון וברטוריקה שונים, שזה אולי צורת המדרש המקורית לפני שהועלה על הכתב.

¹⁰ הדגש כאן הוא על "ישבתם בה" – המקום בו התיישבו בני ישראל היה המקולקל שבארץ מצרים. ושם שם אותם יוסף? בארץ גושן בנפרד מהמצרים? נראה שלמדרש זה יש 'דין ודברים' על יעקב (הדור, הזמן) ועל יוסף (המקום) ואולי ספר ויקרא 'מתכתב' כאן עם ספר בראשית. ראו דברינו [האם נגזר על אבותינו לרדת למצרים](#) בפרשת וארא.

¹¹ כאן הוא חוזר למילים "אשר ישבתם בה". בד"כ מקובל לומר שהתדרדרות הגדולה של עם ישראל במצרים הייתה של עבודה זרה. כפי שאנו אומרים בהגדה: "מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו". ראו דברינו [משכו וקחו לכם](#) בפרשת בא וכן [לקחת לו גוי מקרב גוי](#) בפרשת ואתחנן. ואדרבא, המדרשים מדגישים את צניעותם של ישראל במצרים "שלא גילו מסתורין שלהם" (ראו דברינו [כל בן נכר לא יאכל בו](#) בפרשת בא). וכאן לכאורה מדובר בתועבה של זנות ועריות. ראו מדרש שמות רבה מג ז בסניגוריה של משה על חטא העגל: "אמר משה: ריבון העולם, מהיכן הוצאת אותם? ממצרים שהיו כולם עובדי טלאים. א"ר הונא בשם ר' יוחנן: משל לחכם שפתח לבנו חנות של בשמים בשוק של זונות. המבוי עשה שלו והאומנות עשתה שלה והנער כבחור עשה שלו יצא לתרבות רעה?" טענת משה היא על עבודה זרה, אבל המשל הוא על זנות.

¹² בדומה לפירוש לעיל על מצרים, כך גם כאן בארץ כנען. הדגש כאן הוא על המילים "ארץ כנען" או אולי רק "כנען".

¹³ וכאן הדגש הוא על "... ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה" כמו במשפט הבא.

¹⁴ העם (האומה), הדור והמקום גרמו לחטאי עריות וזנות וכך גם ישיבתם וביאתם של ישראל! עד כדי כך! ראו רש"י על פסוק ג בפרקנו שמביא מדרש ספרא אחר, מרוכך יותר, שלא מכיל את הקטע האחרון: "ומנין שישבתם וביאתם של ישראל גרמה להם לכל המעשים הללו". וגם עליו יצא פירוש כלי יקר בביקורת: איך אפשר לומר שהמקום בו ישבו ישראל היה מקולקל שהרי יוסף ודאי בחר להם מקום טוב ("כי מסתמא יוסף בירר לאחיו ולבית אביו המקום שאינו מקולקל כל כך כדי שלא ילמדו ממעשיהם הדורות הבאים"). ומה יעשה כלי יקר עם התוספת הקשה מאד של המדרש שלנו שביאתם או ישיבתם של ישראל היא שגרמה?! ובאמת, גם בלי תוספת זו מדרש זה הוא קשה, ועם התוספת – קשה שבעתיים. אולי הפירוש הוא שעם ישראל מהווה "סדין אדום" מוסרי לגויים. והם מנסים להחטיא אותו ועושים לו "בדווקא" ומחטיאים אותו. אך עדיין העניין קשה והמאיר עינינו יבורך בכל מילי דמיטב. כך או כך, עם ישראל יוצא ממקום של השחתה ומגיע למקום של השחתה (ובתוך חטא העגל) ועל כן האזהרה בפסוקים שלנו. וכבר הרחבנו בנושא זה בדברינו [כמעשה ארץ מצרים וכמעשה ארץ כנען](#) בפרשה זו.

¹⁵ ובדרך, בין מצרים וכנען, גם זנות בעל פוער בשיטים. ראו דברינו [שיטים של זנות](#) בפרשת בלק.

אמר ר' חוניא: למלך שהייתה לו בת יחידה והשרה אותה במבוי אחד ונמצאו כולם בעלי זנות. חזר והשרה אותה במבוי אחר ונמצאו כולם בעלי זנות ובעלי כשפים. אמר לה אביה: בתי, תני דעתך שלא תעשי, לא כמעשה אלה ולא כמעשה אלה.¹⁶

ספרא אחרי מות פרשה ט פרשת ח – עיסוק בבניין ונטיעה ובעשייה

או "כמעשה ארץ מצרים וכמעשה ארץ כנען לא תעשו" - יכול לא יבנו בניינות ולא יטעו נטיעות כמותם? תלמוד לומר: ובחקותיהם לא תלכו. לא אמרתי, אלא בחוקים החקוקים להם ולאבותיהם ולאבות אבותיהם. ומה היו עושים? האיש נושא לאיש והאשה לאשה, האיש נושא אשה ובתה והאשה ניסת לשנים. לכך נאמר: "ובחקותיהם לא תלכו".¹⁷

משפטי - אילו הדינים, חוקותי - אילו המדרשות, תשמורו - זו המשנה, ללכת בהם - זו המעשה. תשמרו ללכת בהם - לא המשנה נגוד אלא המעשה נגוד.¹⁸

שיר השירים רבה פרשה ז א (דונסקי יג) – יצר זנות מול יצר עבודה זרה

"זאת קומתך דמתה לתמר" - ר' חוניא בשם ר' דוסא בר טבת: שני יצרים ברא הקב"ה בעולמו, יצר עבודת כוכבים ויצר זנות. יצר עבודת כוכבים כבר נעקר, ויצר זנות הוא קיים. אמר הקב"ה: כל מי שהוא יכול לעמוד בזנות, מעלה אני עליו כאילו עומד בשתייהן. אמר ר' יהודה: לְחַפְרָא¹⁹ שהיה לו שני חכינים²⁰ חָבַר את הגדולה והניח את הקטנה. אמר: כל מי שהוא יכול לעמוד בזו, מעלין עליו כאילו עומד בשתייהם. כך, עקר הקב"ה יצר עבודת כוכבים והניח של זנות. אמר: כל מי שעומד ביצר זנות, מעלין לו כאילו עמד בשתייהן.²¹

¹⁶ מצופה מעם ישראל שיהיה כשושנה בין החוחים: "מה שושנה זו ניכרת בין החוחים, כך ישראל ניכרים בין אומות העולם" (ויקרא רבה כג ו). בין זנות מצרים וכשפיה ובין זנות כנען וגילוליה - ובאמצע גם זנות בעל פעור - צריכה השושנה לשמור על הטל ולפרוח (הושע יד ו). האם השושנה \ הבת מסוגלת לעמוד במה שאביה מצפה ממנה? הלא זו אותה שושנה שכל כך היה קשה ללוקטה מבין החוחים: "מה שושנה זו כשהיא נתונה בין החוחים היא קשה על בעלה ללוקטה, כך היתה גאולתן של ישראל קשה לפני הקב"ה ליגאל. זהו שכתוב: או הנסה אלהים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי (דברים ד לד) - אלו ערלים ואלו ערלים, אלו מגדלי בלורית ואלו מגדלי בלורית, אלו לובשי כלאים ואלו לובשי כלאים. אם כן, לא הייתה נותנת מדת הדין לישראל שייגאלו ממצרים לעולם! אמר ר' שמואל בר נחמני: אילולי שאסר הקב"ה עצמו בשבועה לא נגאלו ישראל לעולם" (ויקרא רבה כג ב). ודא עקא, שזה עצמו נימוק מרכזי בסניגוריה של משה על בני ישראל בחטא העגל: "אמר משה: ריבון העולם, מהיכן הוצאת אותם? לא מארץ מצרים ממקום עובדי טלאים? א"ר הונא בשם ר' יוחנן: משל לחכם שפתח לבנו תנות של בשמים בשוק של זונות. המבוי עשה שלו והאומנות עשתה שלה והנער כבחור עשה שלו. יצא לתרבות רעה. בא אביו ותפסו עם הזונות. התחיל האב צועק ואומר: הורגני! היה שם אוהבו, אמר לו: אתה איבדת את הנער ואתה צועק כנגדו?! הנחת כל האומניות ולא למדתו אלא בשם. והנחת כל המובאות ולא פתחת לו חנות אלא בשוק של זונות" (שמות רבה מג ז). מה מצפים מעם ישראל? שיהיו מלאכים? ודאי, הנימוקים לירידת מצרים ולבחירה בארץ כנען במקומם עומדים, אך המחיר היה כבד מאד (וההיסטוריה תוכיח).

¹⁷ הביטוי "בחוקותיהם" במשמעות שלילית אומץ בחום בדורות האחרונים ע"י המתנגדים לכל קשר ושיח של התרבות וההלכה היהודית עם העולם שמסביב. אבל מדרש זה נשמע אחרת לגמרי. מה מצופה מהאדם היהודי? שיתרחק מחוקות הגויים ונימוסיהם הרעים, אבל גם יפעיל את שכלו ושיקול דעתו להבין אלו חוקים הם "דרכי האמור" (כאן הוא המקור) ואלו הם "כמתוקנים שבהם" (ראו סנהדרין לט ע"ב "וכמשפטי הגויים לא עשיתם") והם דרך כל הארץ, כגון לבנות ולנטוע. ואל יהי עניין הנטיעה והבנייה קל בעינינו ובוודאי שלא הובא במדרש כאן באופן מקרי. ראו ויקרא רבה כג ה: ר' יהודה בר' סימון פתח: "אחרי ה' אלהיכם תלכו (דברים יג ה) - וכי אפשר לו לאדם, לבשר ודם, להלך אחרי הקב"ה ... ואתה אומר "ובו תדבקון" (שם) - וכי אפשר לבשר ודם לעלות בשמים ולהידבק באש? אלא מתחילת ברייתו של עולם לא נתעסק הקב"ה אלא במטע תחילה, שכתוב: "ויטע ה' אלהים גן בעדן" (בראשית ב ח), אף אתם כשאתם נכנסין לארץ ישראל לא תתעסקו אלא במטע תחילה: כי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל (ויקרא יט כג)". ובאבות דרבי נתן נוסח ב פרק לא: "אם היתה נטיעה בתוך ירך ויאמרו לך הרי לך המשיח. בוא ונטע את הנטיעה ואח"כ צא והקביל". מיקום הציווי לטעת עץ ולנחול את ארץ ישראל "כי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל" הוא בפרק יט בין פרשת עריות שבפרק יח ובין מקבילתה שבפרק כ, איננו מקרי. ראו דברינו [כי תבואו אל הארץ ונטעתם](#) בפרשת קדושים. העיסוק בדרך ארץ, בבניין ובנטיעה (ובעשייה בכלל) גם הוא תריס לעריות והשחתה. וגם מעבודה זרה אל תתיירו. הכנענים בנו בניינים (מרקוליס) ונטעו עצים (אשרה) לעבודה זרה - אתם תבנו ותטעו לשם חייכם ועולמכם.

¹⁸ מה מצופה מעם ישראל? שידבק בחוקים ובמשפטים שניתנו לו בהר סיני. למצוות השכליות והשמעיות. למשפט, לדין, למוסר הכללי, למקרא, למשנה, לתלמוד, למדרשים (!) - "בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין" (קידושין ל ע"ב). והעיקר, תורה למעשה ולעשייה בפועל: "לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה" (אבות א יז). ובלשון המדרש שלנו: "לא המדרש נגוד (נגיד, שולט), אלא המעשה נגוד". (ראו דברינו [תלמוד ומעשה](#) בפרשת ואתחנן). מדרשים רבים נאמרו על פסוקים ד-ה בפרקנו: "את משפטי תעשו ואת חקתי תשמרו ללכת בהם אני ה' אלהיכם: ושמרתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אתם האדם וחי בהם אני ה'". והלכות רבות נלמדות מפסוקים אלה שהן חורגות בהרבה מדיני עריות (קדושת חיי אדם, יעבור ואל ייהרג, ייהרג ואל יעבור ועוד).

¹⁹ חבר - מאלף נחשים, הח"ת בפת"ח, והב"ת דגושה ובקמ"ץ. ראו דברים רבה ז י: "למה הדבר דומה? לחבר אחד קשה שראה עכנה אחת קשה, אמר: מי יוכל לחבור את זו? אמרו לו: ולא אתה החבר?"

²⁰ נחשים (ארמית).

²¹ השוו עם הגמרא בסנהדרין סד ע"א (וכן יומא סט ע"ב) שחכמים עקרו את יצר הרע של עבודה זרה ("לא איהו בעיני ולא אגריה בעיני") וכשביקשו לעקור גם יצר הרע של המין לא מצאו ביצה טרייה לאכול. ובסופו של דבר חזר יצר המין, רק חכמים הצליחו להחלישו שיעקר לפחות מהקרובים (חזרנו לשיטת ר' פדת בגמרא שבת יג ע"א אין קורבה לעריות?). ראו גם הגמרא במסכת ערכין לב ע"ב: "דבעי רחמי על יצר דעבודה זרה ובטליה". ולכן כעת יכולים חכמים להעדיף דרך שעוברת בפתח בית זונות ולכוף את יצרים ולקבל שכר מאשר דרך שעוברת בפתח של עבודה זרה שכבר נעקר יצרה מהעולם (עבודה זרה יז ע"א-ע"ב). ובאמת עינינו הרואות

רמב"ן ויקרא פרק יח פסוק כה – עיקר חומרת האיסור בארץ ישראל

"וּתְטַמֵּא הָאָרֶץ וְאֶפְקֹד עֲוֹנָהּ עָלֶיהָ וְתִקָּא הָאָרֶץ אֶת יִשְׁבִּיהָ" - החמיר הכתוב בעריות, בעבור הארץ שתטמא בהן ותקיא הנפשות העושות. והנה העריות חובת הגוף ואינן תלויות בארץ, ²² ... אבל ארץ ישראל אמצעות הישוב היא נחלת ה' מיוחדת לשמו ... והנה קידש העם היושב בארצו בקדושת העריות וברובי המצות להיותם לשמו, ולכך אמר (להלן כ כב) ושמתם את כל חוקותי ואת כל משפטי ועשיתם אותם ולא תקיא אתכם הארץ... כי הבדיל אותנו מכל העמים ... בתתו לנו את הארץ שיהיה הוא יתברך לנו לאלהים ונהיה מיוחדים לשמו. והנה הארץ שהיא נחלת השם הנכבד תקיא כל מטמא אותה ולא תסבול עובדי ע"ז ומגלים עריות:

והנה בחוצה לארץ, אף על פי שהכל לשם הנכבד, אין טהרה בה שלימה, בעבור המשרתים המושלים עליה והעמים תועים אחרי שריהם לעבוד גם אותם. ... והנה הכותיים לא היו נעשים בארצם בעבדם את אלהיהם לשלח בהם את האריות, ובבואם בארץ השם ועשו שם כמעשיהם הראשונים שלח בהם האריות הממיתים אותם. ²³ וכן שנו בספרא (קדושים יא יד): "ולא תקיא הארץ אתכם וגו'" - ארץ ישראל אינה כשאר ארצות, אינה מקיימת עוברי עבירה. ²⁴ ...

שבת שלום מחלקי המים

מים אחרונים: ראו פירוש אבן עזרא על הפסוק בתהילים קיא ו: "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גויים" שקושר אותו עם הפרשה שלנו ובפרט עם הפסוק שהבאנו בראש דברינו: "כמעשה ארץ מצרים ... וכמעשה ארץ כנען". עולה מדבריו, שזהו הכח שנתן הקב"ה לעמו להתמודד עם נחלות גויים כל כך קשות ומושחתות כמו ארץ מצרים וארץ כנען, שמאחת יצאנו והשנייה נחלנו והפכנו לארץ ישראל. לאור דברים אלה, אפשר שדברי רש"י הראשון בתורה המצטט גם הוא פסוק זה מתהילים, מקבלים משמעות חדשה; ובפרט שפסוק זה משמש תשובה לשאלתו הידועה של רש"י למה לא התחילה התורה ב"החודש הזה לכם"?

שעבודת אלילים לפחות (עבודה זרה בכלל אולי לא כ"כ) אכן פחתה ועברה מן העולם בהדרגה והאנושות התבגרה ונגמלה ממנה. וכבר בימי בית שני התקשו חכמים להבין מדוע היו אבותינו להוטים אחריה כמוזהר כל כך הרבה בתורה וכמתואר בהרחבה בספרי הנביאים. ראו הדין על מנשה בגמרא סנהדרין קב ע"ב: "אמר ליה: מאחר דחכימתו כולי האי, מאי טעמא קא פלחיתו לעבודה זרה? אמר ליה: אי הות התם - הות נקיטנא בשיפולי גלימא ורהטת אבתראל". יצר המין לעומת זאת, שריר וקיים והוא אתגר למין האנושי לעולם ועד; שמאז טעמנו מעץ הדעת, הוא חלק בלתי נפרד מהיצירה. אבל דווקא בקרובי משפחה, שהם חלק ניכר מהעריות (לא כולן) גם הוא נחלש כי אולי גם כאן התבגרנו.

²² אז למה התורה קושרת באופן כל כך חזק את איסורי עריות עם הישיבה בארץ והחיים התקינים בה? השוו עם מצוות שביעית (סוף התוכחה בפרשת בחוקותי) שהיא מצווה התלויה בארץ שבגינה גלו ויחזרו רק אחרי שהארץ "תרצה את שבתותיה.

²³ אפילו הכותים שאשור הביאו לארץ להתיישב בה (מלכים ב פרק יז) לא נפגעו ע"י אריות כאשר חטאו בארצם. אבל בגין אותם חטאים נענשו, כאשר ישבו בארץ.

²⁴ בהמשך דבריו שם עובר רמב"ן לדון בנושא שבעצם כל המצוות ניתנו לקיום בארץ דווקא, לא רק המצוות התלויות בארץ, וכל קיום בחוץ לארץ של מצוות שאינן תלויות בארץ הוא רק על מנת "שלא יהי עליכם כחדשים" - עפ"י מדרש ספרי מג בפרשת עקב. נושא עליו הרחבנו בדברינו **קיום המצוות בארץ**. מנגד, מצוות כעריות ועבודה זרה שבהגדרה ההלכתית 'אינן תלויות בארץ', במהותן הן כן תלויות בארץ, או נכון יותר הישיבה בארץ תלויה בהן! הארץ לא יכולה לסבול עבירות מסוימות, הן סותרות את טבעה ומהותה. ומפני זה נפטרה רחל בכניסתו של יעקב לארץ בשל איסור נשיאת שתי אחיות וכדבריו: "והשם לו לבדו נתכנו עלילות שמתה רחל בדרך בתחילת בואם בארץ, כי בזכותה לא מתה בחוצה לארץ, ובזכותו לא ישב בארץ עם שתי אחיות והיא היתה הנשאת באיסור האחורה".

²⁵ הדברים קשורים לבריאת הארץ במעשה בראשית והמשכיל יבין סוד זה ואין רשות להאריך בפירוש עניין זה, מסכם רמב"ן את דבריו. המצרים עשו תועבות לא פחות מהכנענים ועליהם לא נאמר שהארץ הקיאה או תקיא אותם. אבל את הכנענים בארץ כנען כן, וכן חו"ח גם את עם ישראל אם יחטאו בעריות ובעבודה זרה בפרט. וכל זה, מסכם רמב"ן "למעלת הארץ וקדושתה". ובעיון בפירושו של רמב"ן לפסוק בשמות יט ה אלו הוא שולח את הקורא: "וְעֵתָה אִם שְׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ בְקוֹלִי וְשָׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי וְהֵייתֶם לִי סֻגְלָה מִכָּל הָעַמִּים כִּי לִי כָּל הָאָרֶץ", אפשר להבין מקצת 'סוד הארץ'. הדגש הוא על המילה "כל" (שנשמטה במקצת דפוסים) - "כי לי כל הארץ". "כל" במובן של כוליות, "כל" באיכות ולא בכמות. מכל הארץ הכמותית העצומה שנבראה במעשה בראשית, עיני ה' הם בארץ הנבחרת. ארץ מלמטה שמכוונת אל ארץ שלמעלה. כך מתבשרים בני ישראל ערב מתן תורה: אתם תהיו לי סגולה מכל העמים - כי לי כל הארץ". הקשר בין סגולה ל"כל הארץ" איננו יכול להיות כמותי - בגלל שכל העולם הוא שלי לכן אתם תהיו סגולה? הקשר הוא איכותי ומהותי. אתם תהיו סגולה מכל העמים בעת שתדורו ב"כל הארץ" - המקום המכיל את "הכל". ולפיכך, היהירו מאד במצוות עריות.